DARS JARAYONINI MODELLAŞTIRIŞ TEXNOLOGIYASI AUTENTIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRIŞ VOSITASI SIFATIDA

Hoşimova Şahnoza Ixtiyorovna
Buxoro xalqaro universiteti mustaqil tadqiqotçisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.24247085

Annotatsiya. Tezisda dars jarayonini modellaştiriş texnologiyasi bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining autentik kompetensiyasini rivojlantiriş vositasi sifatida körib çiqilgan; dars modelining tarkibi, modellaştiriş bosqiçlari va modelni intensiv maşğulotda sinab köriş tartibi taklif etilgan.

Kalit sözlar: dars jarayoni, pedagogik modellaştiriş, darsning texnologik xaritasi, dars modeli, autentik kompetensiya, intensiv texnologiya, bölajak boşlanğiç sinf öqituvçisi.

Bölajak öqituvçi darsni köpinça konspekt şaklida rejalaydi: mavzu, maqsad va bayon qilinadigan material ketma-ketligi yoziladi. Bunday reja öqituvçi nima deyişini körsatadi, ammo öquvçi nima qilişini, qanday natijaga erişişini va bu natija qanday tekşirilişini körsatmaydi. Real sinfda esa dars öquvçilar faoliyati orqali amalga oşadi. Şu sababli bölajak öqituvçini darsni öquvçi faoliyati nuqtai nazaridan körişga va uni yaxlit jarayon sifatida loyihalaşga örgatiş kerak. Bu vazifani dars jarayonini modellaştiriş texnologiyasi hal qiladi.

Modellaştiriş — obyektning muhim xususiyatlarini soddalaştirilgan şaklda aks ettiruvçi model orqali biliş usuli [6]. Pedagogik texnologiya nazariyasida dars jarayoni oldindan loyihalanadigan va kafolatlangan natijaga yönaltirilgan tizim sifatida qaraladi [1; 5]. V.P. Bespalko pedagogik tizimni maqsad, mazmun, didaktik jarayon va natija birligi sifatida ta'riflagan [4]. Özbek pedagogikasida darsning maqsadi, bosqiçlari, öqituvçi va öquvçi faoliyati, vositalar va baholaşni bir jadvalda aks ettiruvçi texnologik xarita keng qöllanadi [2; 3]. Texnologik xarita aslida dars jarayonining modeli: u darsni ötkazişdan oldin uning butun manzarasini köriş imkonini beradi.

Dars modeli olti tarkibiy qismdan iborat:

1. maqsad va kutilayotgan natija — öquvçi darsdan keyin nimani bila oladi va nimani qila oladi;
2. dars bosqiçlari va ularning vaqti;
3. har bir bosqiçdagi öquvçi faoliyati;
4. har bir bosqiçdagi öqituvçi faoliyati;
5. vositalar va materiallar;
6. natijani tekşiriş usuli.

Modelning markazida öquvçi faoliyati turadi: har bir bosqiç "öquvçi aynan nima qiladi?" degan savolga javob berişi kerak. Agar bu ustun böş qolsa yoki "tinglaydi", "yozadi" kabi umumiy sözlar bilan töldirilsa, model hali tayyor emas.

Dars jarayonini modellaştiriş beş bosqiçda amalga oşiriladi (jadval).

Jadval. Dars jarayonini modellaştiriş bosqiçlari

Bosqiç	Talaba harakati	Rivojlanadigan komponent
1. Vaziyatni tahlil qiliş	Sinf tavsifi, öquvçi işlari va mavzuni örganadi	Kognitiv-kontekstual

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

2. Grafik modelni quriş	Dars bosqiçlarini sxema körinişida, öqituvçi va öquvçi faoliyatini ikki parallel yölak sifatida tasvirlaydi	Kognitiv-kontekstual
3. Texnologik xaritani tuziş	Modelni jadvalga ötkazadi, vaqt, vosita va tekşiriş usulini belgilaydi	Faoliyatli-amaliy
4. Modelni sinab köriş	Dars qismini mikrodars sifatida guruhdoşlar oldida ötkazadi	Faoliyatli-amaliy
5. Modelni tuzatiş	Kuzatiş natijalari asosida modelga özgartiş kiritadi	Refleksiv-baholovçi

Törtinçi va beşinçi bosqiçlar texnologiyani autentik qiladi: model qoğozda qolmaydi, real harakatda tekşiriladi va tuzatiladi. Masalan, 3-sinfda matn ustida işlaş darsining "Matn mazmunini başorat qiliş" bosqiçi modelda quyidagiça ifodalanadi: öquvçi sarlavha va rasm asosida matn nima haqida ekanini taxmin qiladi; öqituvçi savol beradi va taxminlarni doskaga yozadi; vosita — sarlavha va rasm; natija matn öqilgandan söng taxminlarni matn bilan soliştiriş orqali tekşiriladi. Mikrodarsda talaba ba'zi "öquvçilar" taxmin qilişga qiynalayotganini köradi va modelga yordamçi savollar qöşadi — bu tuzatiş bosqiçining mahsuli.

Modellaştiriş intensiv maşğulot içida taşkil etilganda samaraliroq böladi. Texnologik xarita namunalari va ularning tahlili maşğulotdan oldin "teskari sinf" orqali örganiladi. Auditoriyada guruhlar real vaziyat asosida model quradi, bir talaba dars qismini mikrodars sifatida ötkazadi [7], söng model birgalikda tuzatiladi. Bu D. Kolb siklidagi tajriba, kuzatiş, umumlaştiriş va faol sinov bosqiçlarini bitta maşğulot doirasida bajariş imkonini beradi [8].

Xulosa qilib aytganda, dars jarayonini modellaştiriş texnologiyasi bölajak öqituvçini darsni öquvçi faoliyati orqali körişga, uni yaxlit tizim sifatida loyihalaşga va loyihani real harakatda tekşirişga örgatadi. Şu tariqa u autentik kompetensiyaning kognitiv-kontekstual, faoliyatli-amaliy va refleksiv-baholovçi komponentlarini birgalikda rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., Törayev A.B. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – T.: Sano-standart, 2015.
2. Tolipov Ö.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – T.: Fan, 2006.
3. Yöldoşev J.Ğ., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – T.: Öqituvçi, 2004.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989.
5. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998.
6. Штофф В.А. Моделирование и философия. – М.; Л.: Наука, 1966.
7. Allen D.W., Ryan K. Microteaching. – Reading, MA: Addison-Wesley, 1969.
8. Kolb D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1984.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.